

per involucrer; tela da avvolger al capo: pelle; invòlucro» «*invòglie*: involucro; involto»; *invogliare* «coprire con involgia; *invogliato*: avviluppato, intricato». D'aquest *invòglia* és potser d'on ve el ross. ant. *embolla* que he assenyalat en docs. de 1394 i 1398. L'explicació etimològica venia dels temps, avui molt ultrapassats de Flechia (AGI II, 20-2) i de Salvioni, que en el seu *Dial. Moderno della C. di Milano* (175), recollia *invöj* «involto» assignant-li una base *INVOLCLO. S'hi adheriren Merlo (*Misc. Coelbo*, 81) i, en el *Grundriss* de Gröber (I, 666, n. 1, 686), D'Ovidio i Meyer-Lübke, que s'ho explicaven així: partint d'*invòlgere* es va formar un substantiu *invòglie*, *-glia*, i d'ací s'extragué després el verb *invogliare* (cf. encara Schuchardt, *ZRPb.* xxxix, 317n.). Reconeguem sense embuts que la coincidència entre aquest it. antiq. *invogliato* «avviluppato, intricato» i el nostre *embullat* és tan perfecta que fa impressió.

La qüestió és que això pugui ser antic. Cuitem a tenir en compte com es va arribar a la creació de *invogliere*=*involgere* en italià: «el tema de present està sotmès a la influència del de perfet en *pongo*, que es forma segons *rimango*, per tal com *posi*=*rimasi*, *poni*=*rimani*, etc., se'n rossega, a causa de *volsi/volto* un nou infinitiu *volgere*». Afegim-hi que a causa de *colgo* COLLIGO al costat de *colgiere* COL(L)GERE, resulta alhora el canvi de *involgere* en *invogliere*. En un mot es tracta d'un sistema de fets conjugatius propis i distintius de l'italià, que en català no es produeixen mai, i així ens adonem que hi ha poderoses raons per admetre una convergència coincident, que anés a parar, quasi per atzar, a resultats semblants, però sense possibilitat de repetició de fets iguals en les dues llengües.

Per altra part cal que donem tot el valor a colpidores semblances lexicals en els dialectes gallo- i ibero romànics, més pròxims als nostres que els d'Itàlia. Especialment orientador per a l'etimologia és el mot llemosí *eiboulhà* 'treure el budellam, obrir les tripes' 'rebotar' on *ez-* dona fonèticament *ei-*, i per tant correspon fonèticament en forma perfecta al nostre *esbullar*, com a derivat de *BOTULUS* 'budell'. Això pertany a una ampla família gallo-romànica, que ja arrenca del fr. ant. *esboillier* 'obrir de tripes, rebotar, anorrear', Poitou *abeuyer* 'esbadellar-se l'espiga del blat' (veg. FEW I, s. v. *botulus*, i REW); afegim-hi alt-llemosí *eboulhar*, *deboulhar* «démolir, détruire» (Laborde), Forez «déranger le ventre», «faire une hernie», «s'écrouler, désordonner, déranger» (Gras; Gardette, *Poemes d'ou Pâisan*, 115), Aveiron *se debouillà* «se déranger» (Vayssier), gascó ant. *esboulhà* «écraser» (Delpit), La Teste id. «s'écramer un corps mou» (Moureau), Gers *esboulhà-se* «s'éventrer, s'étripper, s'écrouiller», bearn. id. «s'ébouler» (Palay); reapareix en el Delfinat: *eiboulliar* «déranger des choses arrangées (cheveux, linge, paille)» (Martin, *Patois de Lallé*).

El fet que des de la idea d'«esbullar la roba» es passa a «vestit de qualsevol manera», 'mig despullat' ens assegura sobre la identitat etimològica d'un vell mot gallego-portuguès. En efecte *esbullar* és 'despullar,

deixar nu' en una de les *Cantigas* d'Alfons el Savi: «*esboullou-a* aquel ladrón» (ed. Mettmann, 257.44, p. 126); amb el mateix sentit apareix *desbulhar* en les *cantigas* d'Arias Nunes, c. 1284 (*Iberoromanica*, 1971, p. 9). Amb altres evolucions del sentit tenim encara, en aquelles terres: port. *debulhar* 'esgranar', 'pelar', en el Nord *sbulhar* o *desbulhar* (Leite de V., *Opúsc.* II, 256); gall. *debullar* 'treure amb la mà els grans de les espigues', 'el llegums de les tavelles', 'les castanyes de llurs pellofes', i d'ací manllevat cast. de Gal. *desbullar* 'llevar l'ostra de la seva conquilla' (sobre el qual ja vaig dar una nota etim. semblant en el DCEC II, 136). Sigui des del Cantàbric o des del Bearn aquest mot degué penetrar des d'antic en basc: bnav. *deboilatu* «dévaster, détruire, bouleverser» (Azkue), i amb terminació d'aire més antic *deboildu* «détruire» (Sala-berry, cf. Schuchardt, *BhZRPb.* VI, 43).

Com veiem la gran majoria d'aqueixes formes corresponen al nostre tipus *esbullar*. Però no en manquen algunes que corresponen al nostre *embullar*. A Garazi (la part pirinenca de Benapharra) hi ha *enphoildu* 'destruir'. I en particular el prov. *embouïà*, *-oulhà*, també lld., i *embulhà* alpí i gascó (segons el TdF), però especialment rodanès «embrouiller, mêler, compliquer», que Mistral documenta en refranys i frases proverbials: *embouïà coune un cat dins d'estoupo*, *li carto s'embouïon*, *embouïà soun argènt* «le prêter à des débiteurs véreux». Com a garantia de l'ús rodanès tenim els versos mateixos de Mistral «mas es eici que *s'embouïo* l'escagno» ('la troca') *Lis Isclo d'Or*; i en el substantiu corresponent al nostre *embull*: «ma resoun --- l'anàs *coumprene* / se permetès que vous destrene / *l'embouï* afrous de moun malan» (trad. «l'enchaînement affreux de mes peines»), *Nerto* VI, v. 55; «porge majestuous, qu'amago / uno lousour neblouso e vago: / meravihous *embouï* de temple, de palais / ---», *Mireio* VI, 79.3; i el verb negatiu en el sentit de 'descabdellar': «e tu, jouvènt, digué lou Comte, / lèu, *desembouïo* toun raconte: / plaïs a-naqueli bello», *Calendau* v, 65.2.

Més a l'Oest els diccionaris dialectals ens forneixen molts testimonis del mot, des del Tarn fins a l'Alvèrnia i el Llemosí: *embouillhà* «mêler, brouiller, mêler du fil, des écheveaux» (Gary), Tolosa *le fiel emboulhad*, *l'escauto desembulhado*, *s'en es desembulhad* 'il s'en est débrouillé' (Visner, Doujat), Castres *embouylhà* «brouiller» (Couzinié), lld. E. *emboulià* «mêler un écheveau, brouiller une fusée» (Sauvages) i alv. *imbouïà* tr. «embrouiller» (Vinols), alt-llem. *emboulhar* «embrouiller» (Laborde); acompanyat quasi per tot d'*emboul* «brouillis de fils noués» (Gary, Couzinié, Sauvages), Pezenàs *emboul* «embarras» (Mazuc), Clarmont d'Erau «confusion, désordre, grabuge, querelle, bruit» (Pastre, p. 75).³

Després de tants anys de pensar-hi no puc, doncs, fer més que ratificar-me en aquesta etimologia, que parteix de *BOTULUS*, conservat en el cat. dial. *bulls* 'botifarra del budell del porc', mot comú a la major part del cat. occid. (Tort., Urg. fins a And., Pall. i Ribag.) i també en el Berguedà i Cerdanya. N'hi ha-